

Täysistunto

Tiistai 16.6.2015 klo 14.04—17.16

10. Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnan kertomus: ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2014

Kertomus K 16/2015 vp

Lähetekeskustelu

Toinen varapuhemies Paula Risikko: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 10. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään ulkoasiainvaliokuntaan.

Keskustelu

16.13 **Ilkka Kanerva kok** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Puheenvuoroani odottaessani olen löytänyt vastauksen siihen kysymykseen, johon olen vastausta etsinyt, miksi tuossa puhemiehen takana ei eduskunnan normaalin salin tapaisesti ole isoa kelloa kaikkien edustajien nähtävillä. Nyt sen ymmärrän, koska odottaminen saattaa täällä venyä niin pitkälle ennen kuin puheenvuoro myönnetään, päiväjärjestyksestä johtuen, että aika tuntuisi vielä pidemmältä, jos sitä mittaisi kellon kautta. Sen sijaan on tietysti aina kiintoisaa kuulla kollegojen puheenvuoroja tärkeistä kysymyksistä.

Tämän kysymyksen, joka tässä puhemiehen suosiollisella myötävaikutuksella on tarkoitus nyt esitellä, haluan aloittaa sillä, että Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen ja sittemmin tuon kokouksesta järjestöksi muuttuneen käsitteen merkitys koko suomalaiselle ulkopolitiikalle on poikkeuksellisen suuri, keskeinen ja tärkeä. Etyj on Suomen ulkopolitiikalle iso kysymys, se on valtavan iso kysymys, jolla on Suomen oman kansainvälisen aseman vahvistamiseen liittyvä keskeinen vaikutuksensa, mutta tietysti sillä myöskin on kyetty tekemään kansainvälistä yhteisöä palveleva vaikutus niin, että Suomi on kyennyt kontribuimaan kansainvälistä kehitystä merkittävällä tavalla. Etyj tässä suhteessa on Suomelle suuri symbolinen kysymys, ja sen käytännön arvo tietysti on myöskin tässä suhteessa mittaamattoman keskeinen.

Me valmistaudumme tällä hetkellä siihen, että heinäkuun alussa 35:stä aiemmasta, alkuperäisestä jäsenmaasta 57 jäsenmaaksi muodostunut kansainvälinen yhteisö kokoontuu 40 vuoden tauon jälkeen eli Etyjin perustamisen jälkeen nyt ensimmäistä kertaa kesällä Finlandia-talossa, joka on juuri Etykin ansiosta piirtynyt koko kansainvälisen yhteisön tietoisuuteen mitä positiivisimmalla tavalla kertoen Suomesta ja Helsingistä hienon narratiivin.

Etyjin parlamentaarinen yleiskokous heinäkuun alussa ei ole varsinainen juhlakokous, mutta tietysti se antaa myöskin sen signaalin maailmalle, mikä merkitys Etykillä ja Etyjillä on kansainvälisen yhteisön kehitykselle. Tämä tietysti korostuu sen vuoksi, että yksi Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön perustajajäsenmaista eli Venäjä on rikkonut Etyjin kaikkein pyhimpiä ja keskeisimpiä periaatteita.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 21/2015 vp

Helsingissä vuonna 75 sovittiin kolmessa korissa kymmenestä periaatteesta, jotka eräällä tavalla voitaisiin kuvata ikään kuin eurooppalaisten valtioiden välisen kanssakäymisen hyviksi pöytätavoiksi. Nyt ovat huonossa hapessa olleet nuo periaatteet sen jälkeen, kun Ukrainassa on tapahtunut Krimin huostaanotto Venäjän toimesta ja sotatoimet Ukrainan itäosissa ovat edelleen käynnissä mitä vastenmielisimmällä tavalla. Tämä merkitsee sitä, että myös Etyj järjestönä on suuren haasteen edessä, koska Etyj on järjestö, joka kaikista muista Ukrainan kriisiin vaikuttavista kansainvälisistä järjestöistä kaikkein keskeisimmin on pyrkimässä vaikuttamaan myönteisellä tavalla Ukrainan kriisin ratkaisemiseen. Tämä on Euroopan vakava haaste koko historian valossa. Kaikki se myönteinen kehitys, johon eurooppalaisina uskoimme ja rakensimme kansakuntiemme ja ihmisten välisen vuorovaikutuksen, tulevaisuudenuskomme, on tällä hetkellä koetuksella. Se on koetuksella sen vuoksi, että sen periaatteet on siirretty syrjään Venäjän toimesta. Ukrainan kriisi luo raskaat pilvet tällä hetkellä valoisan eurooppalaisen tulevaisuuden eteen. Samalla meidän pitäisi kyetä uudistamaan koko Etyj-järjestelmää, ja tämä on tietysti äärettömän vaikeaa juuri Ukrainan kriisin kaltaisen tilanteen valossa.

Turvallisuustilanne Euroopassa on vakavampi kuin vuosikymmeniin. Se on vakavampi myös meidän omassa turvallisuusympäristössämme, niin kuin uuden hallituksen hallitusohjelmassa perustellulla tavalla todetaan.

Etyj on kuitenkin järjestönä ainoa, joka käytännössä kykenee vaikuttamaan Ukrainassa olosuhteitten myönteiseen kehitykseen sekä siviilioperaationsa merkeissä että Itä-Ukrainan puolella tapahtuvan sodan kaltaisen tilanteen merkeissä.

Tätä Etyjin omaa uudistustyötä käydään sen vuoksi, että Etyjin toimet eivät kuitenkaan ole riittäviä silloin, kun näin vakavat kriisit uhkaavat Eurooppaa. Sen vuoksi Etyjiä tulisi kyetä uudistamaan sisäisesti. Tässä suhteessa puhutaan Helsinki+40-tavoitteista, joita toteutetaan sekä hallitusten välisellä että parlamenttien välisellä tasolla. Se on suuri joukko toimenpiteitä, joita tänä päivänä valmistellaan. Niidenkin osalta on valitettavasti niin, että ne, jotka ovat ikään kuin altavastaajina rikottuaan Etyjin keskeisiä periaatteita, ovat myöskin vastahakoisia hyväksymään niitä uudistustoimenpiteitä, joilla Etyjin tehokkuutta ja merkittävyyttä nykyisestään vielä parannettaisiin.

Etyjillä on esimerkiksi Ukrainassa parhaillaan 500—600 monitorointitarkkailijan merkeissä valtava operaatio, siviilioperaatio, jolla pyritään auttamaan Ukrainan yhteiskuntaa kävelemään omilla jaloillaan, saamaan sitä terveeksi ja toimivaksi yhteiskunnaksi. Samalla ollaan valvomassa sitä, millä tavoin äärettömän hauraaksi osoittautuneen tulitauskosopimuksen periaatteet ja käytännön sovellutukset saadaan toteutettua.

Tämä on vaikea tehtävä, sillä tänä päivänä sekä separatistien että muiden toimesta ollaan turvallisuustilanne horjutettu Ukrainassa tavalla, jossa näiden siviilioperaatiota toteuttavien eri Euroopan maita edustavien monitorointi-ihmisten ulkoinen turvallisuus on myös uhattuna.

Siellä on myöskin monia muita projekteja niitä nyt tässä enempiä läpikäymättä, joita on lukuisa määrä, noin kymmenkunta kaikkineen, joilla Etyj pyrkii edesauttamaan Ukrainan tilannetta.

Etyj perustuu vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön. Vuoropuhelun korostaminen on elintärkeää. Eiliseen Kultaranta-keskusteluun viitaten totean, että siellä selkeästi ylitse muiden olevaksi periaatteeksi nähtiin, että Eurooppa on rakennettava vuoropuhelun keinoin ja pyrittävä saamaan kaikki osapuolet saman pöydän ääreen, niin äärettömän vaikeaa kuin se onkin.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 21/2015 vp

Tässä suhteessa Etyj työskentelee parhaalla mahdollisella tehollaan, mutta ei olisi pahitteeksi, jos tuota tehoa voitaisiin nykyisestä merkittävästi parantaa. Myöskin parlamentaarisella puolella on paljon tähän annettavaa. Ajatelkaamme esimerkiksi niitä olosuhteita, joita Donbassin alueella sekä Donetskin että Luhanskin alueella joudutaan kokemaan, ja niitä mahdollisuuksia, joita Etyj tarjoaisi vaikkapa perustuslain uudistamisen tai vaalijärjestelmän tai desentralisaation toteuttamiseksi uskottavalla tavalla Ukrainassa.

Tulitauko ei valitettavasti pidä. Siinä suhteessa tulisi saada vahvempaa vakuuttavuutta tulitauon toteuttamiselle, jossa ei pidä sulkea pidemmällä tähtäimellä pois myöskään jonkinasteisen rauhanturvaoperaation perustamisen mahdollisuutta. On tärkeää, että hallitusten välinen puoli ja parlamenttien välinen puoli toimivat tässä suhteessa uskottavalla ja vahvalla tavalla, niin kuin ne pyrkivät entistä paremmin tänä hetkenä tekemään, mitä ainakin itse yleiskokouksen puheenjohtajana olen pyrkinyt kuluneen vuoden aikana merkittävästi edesauttamaan.

En käy tässä läpi niitä vaalitarkkailuun liittyviä asioita ja monia muita, joilla Etyj pyrkii Ukrainan tilannetta viemään eteenpäin, vaan totean, että 40 vuotta Helsingistä tähän päivään tultaessa merkitsee sitä, että Etyj tavallaan tarvitsee uuden sukupolven. Meidän on saatava aikaan Etyj 2.0, joka edesauttaa sitä, että Eurooppa ei taas toisen maailmansodan jälkeisen perinnön mukaisesti jakaudu kahteen voimakkaasti toisilleen vihamieliseen ja vastakkaiseen leiriin. Etyj ei tietysti elä omaa elämäänsä, vaan se on heijastuma kansainvälispoliittisesta todellisuudesta, mutta tässä todellisuudessa on nyt syvä huoli Euroopan jakautuneisuudesta.

Meidän pitäisi kyetä toimimaan tavalla, jossa Venäjä saataisiin yhteyteen muun Euroopan kanssa rakentavalla ja myönteisellä tavalla. Mutta jonkun on tässä pelissä muututtava, ja se on se, että Venäjä siirtyy takaisin kunnioittamaan Etyjin periaatteita, itse hyväksymiään ja allekirjoittamiaan periaatteita, ja toteuttamaan myöskin Minskin tulitaukosopimuksen niitä näkökantoja, joilla pyritään takaamaan Ukrainan kansan tulevaisuus myönteisempien olosuhteitten vallitessa mutta myöskin estämään koko eurooppalaisen turvallisuusjärjestelmän joutuminen tielle, josta historia meitä varoittaa.

16.25 Ben Zyskowicz kok: Arvoisa rouva puhemies! Tämän kertomuksen ensimmäisessä kappaleessa mainitaan Ukrainan kriisi, ja tämä, kuten myös puheenjohtaja Kanervan esittelypuheenvuoro, osoittaa, miten keskeisesti Ukrainan tapahtumat ovat vaikuttaneet Etyjin toimintaan viime vuonna. On hyvä, että presidentti Niinistö on Moskovassa tapaa-
massa presidentti Putinia, ja on hyvä, että vuoropuhelua pyritään ylläpitämään ja käymään.

Kuitenkin on täysin yksiselitteisesti voitava todeta, että Venäjän toiminta on aiheuttanut Ukrainan kriisin. Venäjä on rikkonut solmimiaan sopimuksia, muun muassa Etyk-sopimusta, jonka sen edeltäjävaltio Neuvostoliitto allekirjoitti, Venäjä on hyökännyt naapurimaahansa Ukrainaan, vallannut Krimin niemimaan ja sotii tälläkin hetkellä Itä-Ukrainassa. Samanaikaisesti Venäjän propaganda valehtelee omilleen ja muulle maailmalle ja lietsoo jopa eräänlaista sotapsykoosia Venäjällä, jossa propagandassa Nato ja länsi on minä päivänä tahansa hyökkäämässä erilaisten fasistien ja natsien johdolla Venäjän kimppuun.

Sitten Venäjän johdon on hyvä vakuuttaa toisella kädellä, että Baltian maiden tai Itä-Euroopan tuntema huoli Venäjää kohtaan on aiheetonta. Ei pidä ihmetellä, että tällaista huolta on, kun ei katsota sitä, mitä Venäjän johto puhuu, vaan katsotaan sitä, mitä he tekevät. Ei ole hyvä, että tänne meidän lähialueillemme tuodaan lisää aseita, nyt seuraavaksi Nato ja

Pöytäkirjan asiakohta PTK 21/2015 vp

sitten taas varmasti Venäjä, mutta on täysin ymmärrettävää se huoli, mitä Baltian maissa ja Itä-Euroopan maissa tunnetaan Venäjän politiikkaa kohtaan.

16.27 Jaana Pelkonen kok: Arvoisa puhemies! Ensinnäkin on syytä kiittää Suomen Etyjin valtuuskuntaa aktiivisuudesta ja erityisesti edustaja Kanervaa hyvästä, erittäin tärkeästäkin työstä näinä vaikeina aikoina yleiskokouksen puheenjohtajana, ja tämä työ toivottavasti saa jatkoa.

Maailman katseet siis kääntyvät tänne, kun Helsingillä ja Suomella on ilo ja kunnia ensi kuussa toimia parlamentaarisen yleiskokouksen pitopaikkana. Suomihan on ensimmäinen jäsenmaa, joka järjestää istunnon jo toistamiseen. Tähän tulevaan kokoukseen liittyy ymmärrettävästi paljon odotuksia ja myös suurta mielenkiintoa. Edustaja Kanerva jo tämän Venäjän Etyj-valtuuskunnan otti esiin, ja erityisesti tämän valtuuskunnan osallistumiseen liittyy paljon spekulatioita. Valtuuskunnan johtajahan on Venäjän duuman puhemies, joka on muutaman muun Venäjän valtuuskunnan jäsenen tavoin EU:n sanktiolistoilla. Tähän liittyen olisin kysynyt edustaja Kanervalta, joko on virallista tietoa, jota ääneen julkisesti voi sanoa, Venäjän Etyj-valtuuskunnan mahdollisesta poisjäännistä kokouksesta tai vastaavasti osallistumisesta.

16.28 Sami Savio ps: Puheenjohtaja! Haluan esittää kiitokseni edustaja Kanervalle hänen analyttisistä katsauksestaan. Kuten hän sanoi, Ukrainan kriisi on järkyttänyt koko Euroopan turvallisuusympäristön perustuksia, ja valitettavasti myös Suomi on joutunut tarkastelemaan avoimesti omaa asemaansa tässä. Kun vielä kymmenen vuotta sitten luulimme, ettei meitä eurooppalaisia uhkaisi mikään sodan uhka täällä, niin valitettavasti — mutta onneksi toisaalta — tilanne on nyt avannut myös meidän silmämme. Meidän on jatkettava rauhantekijän ja -välittäjän asemassa, mutta korostan, että tarpeen tullen myös tehtävä ratkaisuja, jotka turvaavat oman maamme turvallisuuspoliittisen aseman ja vahvistavat asemaamme läntisen maailman eturintamassa.

16.29 Ilkka Kanerva kok: Arvoisa puhemies! Etyjin periaatteisiin ja käytännön toimintadokumentteihin sisältyy velvoite siitä, että jokainen jäsenmaa, joka isännöi kokousta, omalta osaltaan huolehtii siitä, että kaikki 57 jäsenmaata tulevat kutsutuiksi paikalle.

Näin tietysti Suomi on tehnyt ja isännöi tämän kokouksen heinäkuun alussa, ja kutsu näin ollen mennyt myöskin Venäjälle, ja Venäjällä on valtuuskunta, jonka he ovat kokoukseen ilmoittaneet. Nyttemmin on käynyt ilmi, että Venäjän valtuuskunnassa on Euroopan unionin boikottilistalla olevia henkilöitä. Näiden henkilöiden nimet ovat tulleet tietoon meille kesäkuun puolella. Me emme ole voineet siitä etukäteen luonnollisestikaan olla tietoisia, keitä Venäjän duuman edustajina ollaan Helsinkiin lähettämässä. Mutta kun tämä on käynyt selville, että siellä on tämänkaltaisia henkilöitä listalla, niin sen jälkeen on tietysti koetettu eri diplomatian keinoja hyväksi käyttäen katsoa, kuinka ongelmaan voitaisiin löytää ratkaisu.

Iso periaate ja ensimmäinen sääntö on luonnollisesti se, että Etyj perusluonteensa mukaisesti edustaa Euroopan eheyttä, vuorovaikutusta ja keskustelufoorumia, ja sen vuoksi olisi tärkeää, että se voisi tapahtua paitsi mahdollisimman korkealla tasolla myöskin olosuhteissa, jotka mahdollistavat kaikkien eri osapuolten osanoton Ukrainan kriisiä käsittelevään osuuteen, niin kuin Ukrainaa koskeviin asioihin muutenkin ja kymmeniin muihin eri kysymyksiin, joita Etyjin vuotuiskokouksessa Helsingissä on tarkoitus käsitellä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 21/2015 vp

Jos tässä asiassa ei päästä ratkaisuun, niin se ei tietysti johda siihen, että Venäjän valtuuskunta jäisi pois, mutta saattaisi merkitä sitä, että Venäjän valtuuskunnassa jotkut jäsenet korvautuisivat toisilla jäsenillä. Mutta toivottavasti asiassa löydetään myönteinen ratkaisu, ja uskon Suomen ulkoministeriön tässä ponnistelevan parhaansa mukaan, niin että Etyjin parhaita periaatteita noudattaen asiassa päästäisiin säälliseen lopputulokseen.

16.32 Ilkka Kantola sd: Arvoisa puhemies! Viime vaalikaudella 2011 aloitettaessa työskentelin ulkoasiainvaliokunnassa. Muistan pohdiskelua siitä, että vuonna 2015 on edessä +40-Ety-kokouksen juhlatilaisuus Helsingissä, ja siinä pohdiskeltiin, mikä se Etyjin rooli tänä päivänä on. Nyt viime vaalikauden aikana, niin kuin tiedämme, Etyjin rooli on aivan valtavan tärkeäksi tullut tässä kehityksessä. On jollakin tavalla erikoista, että Suomi, hyvin pieni maa, on saanut kokoonsa nähden valtavan merkittävän roolin silloin aikanaan Etykissä presidentti Kekkosen hyvin tärkeän roolin takia ja nyt sitten meillä on tämä — juuri silloin, kun Etyjillä on iso tehtävä — puheenjohtajuus edustaja Kanervan muodossa. Suomi on kokoonsa merkittävämpi vaikuttaja.

Mutta, arvoisa puhemies, kysyisin presidentti Kanervalta tässä yhteydessä: Kun täällä kertomuksessa mainitaan, että äänestyksen jälkeen on yleiskokouksessa sovittu siitä, että Krimiä ei tunnusteta Venäjään liitetyksi, niin Venäjä tietysti vastusti tällaista päätöslauselmaa, mutta oliko siellä muita, ja mikä se tilanne tällä hetkellä mahtaa olla Krimin statuksen suhteen, kun ajatellaan Etyjin suurta jäsenmaiden joukkoa? Onko siellä sellaisia, jotka ovat siirtymässä Krimin liittämisen tunnustamiseen, vai onko Venäjä yksin tässä asiassa?

16.33 Ilkka Kanerva kok: Arvoisa puhemies! Tilanne on entisen kaltainen. Se on sama, joka se oli Bakussa viime kesänä, jolloin tästä päätöslauselmasta äänestettiin todellakin yleiskokouksessa, ja oletan, että sama tulee toistumaan varmasti nytkin. Ja se on näkynyt kyllä käytännössä myös sillä tavalla, että Venäjä viime helmikuussa, siis tämän vuoden helmikuussa, Wienissä tuolloin pidettyyn normaaliin vuotuisen talvikokoukseen ilmoitti erääksi delegaatikseen, omaan valtuuskuntaansa siis kuuluvaksi, henkilön, joka oli nimetty Venäjän valtuuskuntaan Krimiltä, siis valloitetulta alueelta. Minä olin itse Moskovassa noihin aikoihin käymässä ja saatoin tavata puhemies Naryškinin silmikkäin ja vetosin tuolloin häneen, että älkää tehkö niin, että tuotte Wieniin edustajan, joka on valittu teidän valtuuskuntaanne Krimiltä, koska muut valtuuskunnat eivät tule hyväksymään sellaista mallia, jossa teidän edustajanne on laittomin toimenpitein vallatulta alueelta oleva henkilö.

Puhemies! Naryškin otti tämän näkökannan huomioon, ja Venäjä ei tuonut kyseistä henkilöä Wienin kokoukseen, hän jäi pois tuosta valtuuskunnasta, ja pidin tätä myönteisenä eleenä, että Venäjän puolella otettiin nämä realiteetit huomioon, koska olisi ollut aivan varma — niin kuin edustaja Kantola hyvin tietää — että se äänestys olisi päättynyt Venäjän kannalta erittäin onnettomasti, ja sellaista arvovaltatappiota luonnollisesti ei kannattanut heidänkään ottaa kontolleen.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin ulkoasiainvaliokuntaan.